

# Descoperiri din epoca Latène în zona Neamțului

SILVIA TEODOR

Zona Neamțului, delimitată geografic în partea vest-centrală a Moldovei, aproximativ între Siret și Carpații Orientali, cuprinde forme de relief diverse, în special depresiuni și dealuri, cu precipitații abundente precum și o bogată rețea hidrografică<sup>1</sup>.

În structura reliefului un loc aparte îl ocupă culoarele de vale ale Siretului, Moldovei și Bistriței, cu lățimi variate, unde din cele mai vechi timpuri oamenii au găsit condiții propice pentru instalarea unor așezări stabile și de lungă durată.

Astfel, dintr-o statistică a acestor descoperiri, bazată pe repertoriul care cuprinde descoperirile din secolele VI—I î.e.n. de pe teritoriul Moldovei<sup>2</sup> reiese că în județul Neamț s-au identificat prin cercetări de suprafață și prin unele sondaje sau săpături de amploare circa 30 de așezări din epoca tracogetică dintre care 12 se încadrează în perioada secolelor IV—III î.e.n., 13 aparțin perioadei dintre sfârșitul secolului III și secolul II î.e.n., unele fiind cuprinse în aria grupului cultural Poicnești—Lukașevka, iar în celelalte descoperindu-se monede grecești sau dacice, elemente scitice sau celtice. În afară de acestea nu puține sînt și descoperirile care aparțin perioadei celei mai vechi ale începuturilor civilizației getice, din prima epocă a fierului, mai ales din ultima sa fază<sup>3</sup>.

În perioada cînd pe teritoriul est-carpatic se înfiripau și se dezvoltau așezările întărite, mari centre politico-administrative și religioase, sedii ale unor șefi de trib, cele mai multe folosind forme de relief înalte cu aspect strategic din Podișul Central Moldovenesc, în regiunea dintre Siret și Carpați se cunosc puține obiective similare. S-a cercetat superficial cetatea tracogetică de la Dochia, amplasată pe o formă mai joasă de teren, de dimensiuni mari, întărită cu val și șanț, cuprinzînd în perimetrul său un mamelon care depășea ca înălțime valul înconjurător, asemeni cetății de la Moșna, județul Iași<sup>4</sup>. Nu departe de această cetate s-au investigat de asemenea prin cercetări de suprafață, așezările deschise din aceeași perioadă de la Gircina<sup>5</sup>, Oprișeni<sup>6</sup>, Tupilați<sup>7</sup> și altele din care s-au adunat în special materiale ceramice, nu întotdeauna tipice, și în general caracteristice unei perioade mult mai lungi care durează din secolul al V-lea și pînă în secolul al II-lea, elementele de datare, amfore, fibule și monede, fiind destul de rare.

Mai numeroase sînt descoperirile din a doua perioadă de dezvoltare a civilizației geto-dacice, secolele III—II î.e.n. vreme în care în acest teritoriu își fac apariția grupuri de populații de neam germanic, cunoscute prin unele obiective mai intens cercetate din centrul și nordul Moldovei și identificate, în general, cu „bastarnii” istorici, amintiți în izvoarele vremii, descoperiri care au intrat în circulația științifică cu mulți ani în urmă<sup>8</sup>.

Sînt cunoscute astfel, făcînd obiectul unor importante studii, descoperirile de la Davideni<sup>9</sup>, Ghelăiești<sup>10</sup> și Țibucanii de Sus<sup>11</sup>, unde s-au organizat cercetări arheologice, mai mult sau mai puțin

<sup>1</sup> *Monografia județului Neamț*, București, 1, 1981, p. 24—26.

<sup>2</sup> Repertoriu întocmit de Silvia Teodor și prezentat la ASSP la sfîrșitul anului 1983.

<sup>3</sup> Ștefan Cucos, *Monografia Neamț*, p. 35—40.

<sup>4</sup> A. Florescu, *Cercet-Ist.*, 2, 1972, p. 104.

<sup>5</sup> Cercetări efectuate de V. Mihăilescu-Birliba. Material inedit.

<sup>6</sup> Informații de la V. Mihăilescu Birliba.

<sup>7</sup> N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, E. Zaharia, *Așezări din Moldova. De la paleolitic pînă în secolul al XVIII-lea*, 1971, București, p. 295.

<sup>8</sup> R. Vulpe, *Materiale* 1, 1953, p. 486—497.

<sup>9</sup> M. Babeș, I. Untaru, *Dacia*, N.S., 13, 1969, p. 283—290.

<sup>10</sup> M. Babeș, *SCIV*, 20, 1969, 2, p. 195—216.

<sup>11</sup> E. Coman, *SCIV*, 19, 1968, 3, p. 257—530.

intense. S-a descoperit în aceste așezări un material documentar de mare importanță pentru datarea vestigiilor din această perioadă, cum sînt colanele de bronz de la Davideni și Țibucanii de Sus și fibula pomeraniană de la Ghelăiești, pe baza cărora s-a putut atribui această cultură tribului german al Skirilor<sup>12</sup>. În ceea ce privește elementul bastarn în general, în aceste așezări, el constă din multă ceramică aparținînd la două specii caracteristice, din care predomină ceramica fină, în general de culoare neagră cu marginea vaselor fațetată, indiferent de forma lor. În cazul că sînt prevăzute cu torți, acestea au formă biconcavă și sînt prinse imediat sub buza vasului. Cealaltă categorie ceramică constă din vase lucrate grosier din pastă poroasă, avînd gîtul strîmt, marginea fațetată iar corpul acoperit cu barbotină. Uneori aceste vase, care au de preferință dimensiuni mari sînt decorate cu briu alveolat pe umăr<sup>13</sup>.

În așezarea de la Ghelăiești, într-o groapă special amenajată s-au găsit pentru prima dată pe teritoriul Moldovei „căței de vatră”, de formă zoomorfă, de dimensiuni mari, decorați cu caneluri în motive geometrice<sup>14</sup>. Tot în așezarea de la Ghelăiești în locuințele de tip bordei și în stratul de cultură s-au descoperit fragmente de vase celtice și grecești, diferite obiecte de metal și lut ars, în ansamblu întregul material îndreptățind pe descoperitor să le încadreze cronologic în secolul al II-lea î.e.n.<sup>15</sup>.

În ceea ce privește elementul celtic prezent în această zonă, el constă în general din ceramică fragmentară provenind de la vase din grafit, situla, cu pereții striati<sup>16</sup>.

În satul Oniceni, care se află pe stînga Siretului, dar care ține organic de ținutul Neamțului, s-a descoperit în condiții necunoscute în secolul trecut un depozit de unelte agricole — brăzdare de fier — de tip celtic<sup>17</sup>. Deși înprejurările în care a fost găsit nu se cunosc, este posibil ca în contextul descoperirii să mai fi existat și alte materiale care s-au pierdut în lunga perioadă care desparte vremea achiziționării și perioada cînd a ajuns în posesia celor care l-ar fi putut studia. S-ar putea ca aceste unelte să fi fost ascunse într-o groapă specială, asemenea unui alt depozit, dar de dimensiuni mai mari, descoperit la Călinești, comuna Negri din județul Bacău<sup>18</sup>, care se afla depus la o adîncime relativ mică, fiind protejat în pînză sau paie amestecate cu lut, întrucît multe dintre piese s-au păstrat în stare destul de bună.

Depozitul de la Oniceni este format din 19 piese asemănătoare, care s-au păstrat întregi. Ele au corpul în forma unui virf triunghiular, foarte alungit și ascuțit, terminat în partea opusă cu o dulie largă. Cîteva piese mai păstrau în aceste dulii resturi pietrificate din lemn. Datarea depozitului prezintă unele dificultăți întrucît el nu conține piese tipologic bine precizate cronologic. Prin cercetările de teren efectuate la locul în care se crede că a fost descoperit, nu s-au găsit decît slabe urme ale unei așezări contemporane. Totuși, așa cum s-a amintit, în zonă se află mai multe așezări geto-dacice și geto-bastarnice, ca cele de la Brad, Birgăuani sau Borniș, unele indicînd cum se va vedea și existența unor vestigii ale culturii Poienești—Lukasevka.

Analogiile cele mai apropiate pentru depozitul de la Oniceni pot fi făcute cu unele din piesele din depozitul de la Călinești, comuna Negri, precum și cu alte descoperiri izolate cum sînt cele de la Ichimeni, Miorcani și Lozna toate din județul Botoșani<sup>19</sup>. În afara Daciei, astfel de piese, considerate a fi brăzdare, lingouri sau piese semifabricate provin de asemenea din depozite sau din așezări de tip oppidan<sup>20</sup>. Întrucît unele din aceste depozite se aflau îngropate uneori în locuri mlăștinoase, în turbării sau în fluvii li s-a atribuit un caracter ritual<sup>21</sup>.

Dintre așezările contemporane cu aceste depozite, aflate în același județ, dar pe dreapta Siretului, s-au mai identificat și altele în localitățile Doina, Dragomirești, Hociungi, Ingărești, Petricani, Sofronești, Stănița ș.a.<sup>22</sup>, cercetate numai prin depistări la suprafață. Mai intens s-a cercetat așezarea geto-dacică cu mai multe niveluri de locuire de la Borniș, comuna Dragomirești, punctul „Milești”

<sup>12</sup> M. Babeș, *op. cit.*, p. 214.

<sup>13</sup> A se vedea între altele și S. Teodor, *ArchMold*, 6, 1969, p. 322—328, fig. 3/1—3.

<sup>14</sup> M. Babeș, V. Mihăilescu-Birliba, 51—52 *BerRGK*, 1972, p. 182, fig. 3 și urm.

<sup>15</sup> M. Babeș, *SCIV*, 20, 1969, 2, p. 194—216.

<sup>16</sup> Material inedit.

<sup>17</sup> S. Teodor, *Studia Antiqua et Archaeologica*, 1, 1983, p. 94—102.

<sup>18</sup> I. Antonescu, *Carpica*, 1, 1968, p. 189—197; M. Babeș, *ArchRoz*, 22, 1970, 5, p. 608.

<sup>19</sup> V. Pârvan, *Getica*, București, 1926, pl. XXXVI, fig. 1;

Pentru piesa de la Miorcani, informații de la A. Mihăiescu. Pentru Lozna cf. Silvia Teodor, *Săpăturile de la Lozna-Hlibicioc*, în manuscris.

<sup>20</sup> G. Jacobi, *Manching*, 5, 1974, p. 17; idem, *Die Metal-funde vom Dünsberg*, pl. 14—16; J. Meduna, *Staré Hradisko*. 1. 1961; J. Paulik, *ZbornikSNM*, 44, *Historia*, 10, 1970; Wolfgang Schütter, *Die vorgeschichtlichen Funde der Pipinsburg bei Osterode (Harz)*, München, 1975.

<sup>21</sup> W. H. Zimmermann, *Neue Ausgrabungen und Forschungen in Niedersachsen*, 6, 1970.

<sup>22</sup> Cf. S. Teodor, *Repertoriul descoperirilor din secolele VI—I î.e.n. pe teritoriul Moldovei*, 1983.

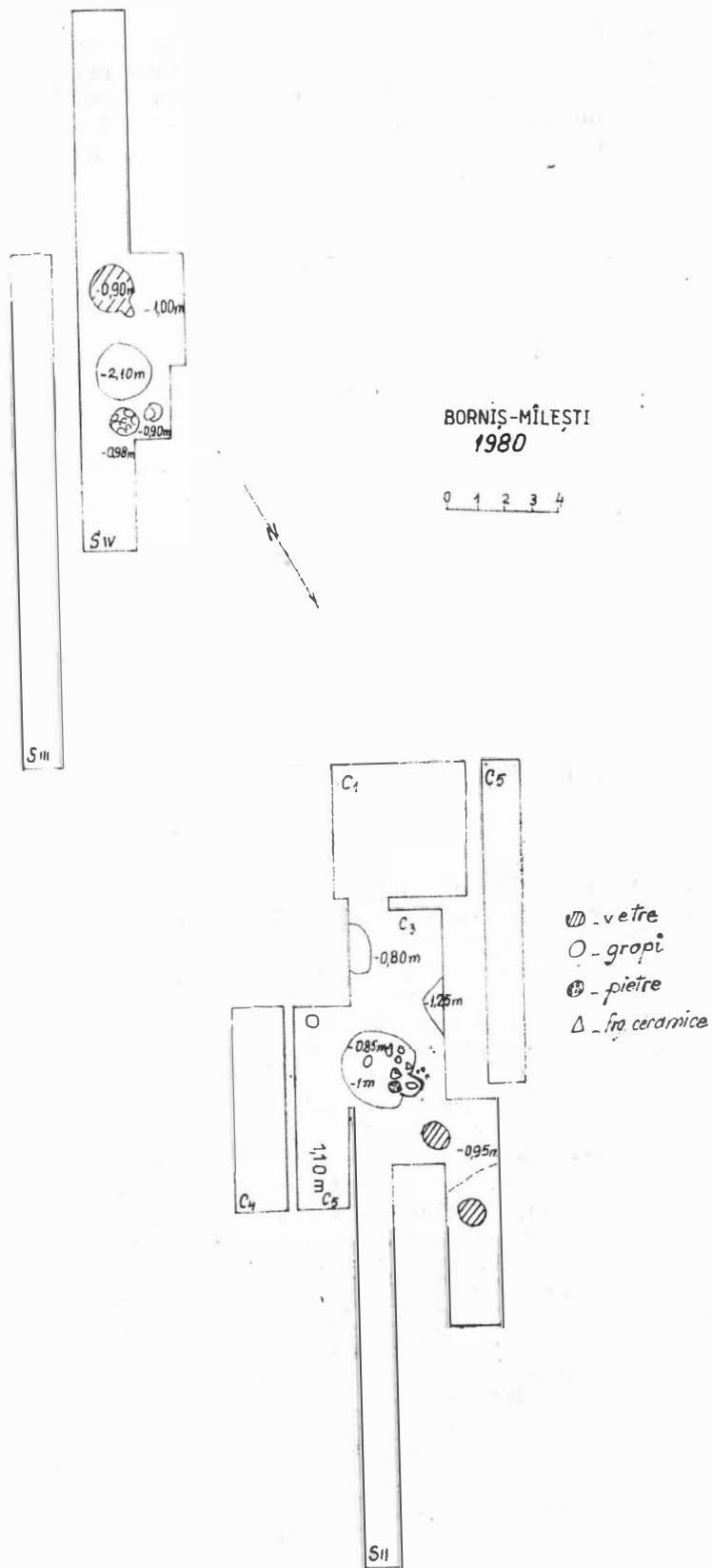


Fig. 1. Planul săpăturilor de la Borniş, com. Dragomirești, pct. Milești, din anii 1979–1980.

care a fost identificată în anul 1979 în timpul cercetării unei așezări feudale<sup>23</sup>. Cu această ocazie s-a dezvelit o locuință de tip bordei care conținea material ceramic bogat aparținând secolului II î.e.n., datare bazată pe un fragment de amforă cu ștampila insulei Rhodos<sup>24</sup>. Săpăturile în locul respectiv s-au reluat în anul 1980, fiind cercetată o suprafață întinsă în care stratul din această perioadă era mai bine reprezentat prin materiale arheologice diverse și mai puțin prin complexe închise. În spațiul

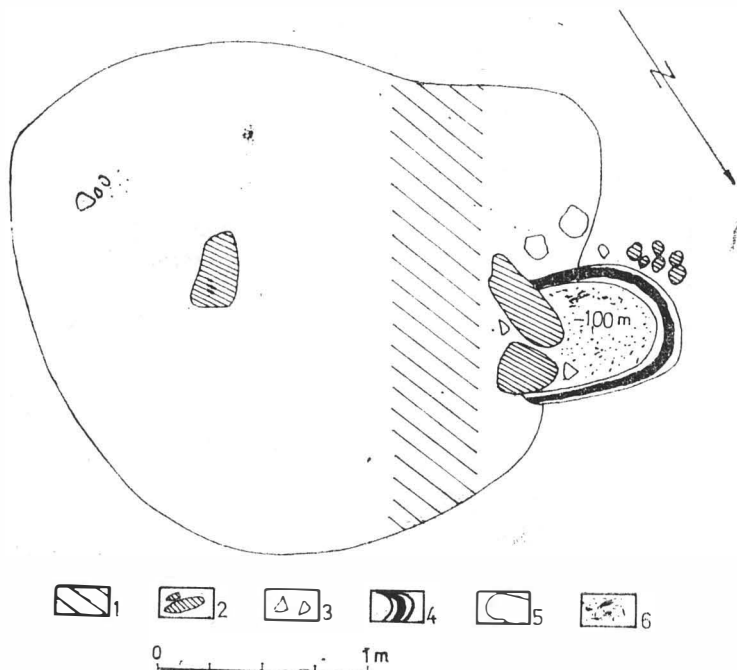


Fig. 2. Groapa de bordei și cuptorul descoperit în anii 1979—1980; 1 profil nesăpat; 2 pietre; 3 fragmente ceramice; 4 gardină din lut ars; 5 conturul gropii; 6 arsură și cenușă.

în care materialul arheologic era mai bogat s-au putut observa unele alveolări, de circa 0,30 m în stratul următor, ceea ce indica locul unde au fost construite probabil locuințele. Astfel de situații s-au surprins în trei locuri în afară de locuința a cărei cercetare a început în anul 1979. Tot în stratul aparținând acestei așezări se afla o vatră, un cuptor de redus minereu și două gropi (fig. 1).

Din punct de vedere stratigrafic, pe întreaga suprafață cercetată, stratul de epocă Latène începe la circa -0,60 m și suprapune solul viu având grosimea de 0,15—0,25 m. Acest strat este suprapus pe întreaga suprafață de un strat bogat în material arheologic aparținând unei așezări dacice de epocă clasică, care după cantitatea descoperirilor pare să fi fost de lungă durată. Peste așezarea dacică se află un strat a cărui grosime variază și care, uneori, este deranjat în totalitate de lucrările agricole, aparținând secolelor XIII—XIV. Sporadic s-au putut surprinde și mici complexe dintr-o așezare prefeudală (sec. VI—VII). Resturi din toate aceste straturi apar uneori în solul arabil gros de 0,35—0,40 m, care în marginea nord-vestică a așezării are tendința de alunecare către albia pârâiașului Bahna, ce separă locul numit Milești de o zonă mlăștinoasă și de luncă de la sud de satul Borniș. Complexele de locuire care s-au identificat, aparținând nivelului Latène II constau din aglomerări de resturi ceramice, de chirpici sfărâmați și rare obiecte, ce acopereau suprafețe de circa 20 m<sup>2</sup>. Ele trebuie să fi avut contur rectangular și în interior o vatră din care nu se mai păstrează decât resturi de lipitură și pietre arse. Se poate observa, în general, că așezarea din această vreme a fost distrusă în mod violent după o perioadă destul de scurtă de funcționare, iar terenul respectiv a fost nivelat pentru a putea fi construite alte locuințe, dovadă fiind existența stratului imediat următor, foarte bogat în care sînt amestecate și materiale mai vechi.

Locuința a cărei cercetare a început în anul 1979, avea în peretele nord-vestic un cuptor, de o construcție deosebită (fig. 2). El a fost săpat în lutul galben avînd o boltă din care s-a mai păstrat o

<sup>23</sup> R. Popovici, Dan Teodor, Silvia Teodor, *Raport la Sesiunea anuală de rapoarte, Vaslui, 1982.*

<sup>24</sup> Rodica Popovici, *Cercetări, S.N., 12—13, 1981—1982, p. 155, fig. 2.*

porțiune de circa 25 cm înălțime de jur împrejur exceptînd locul de intrare care era flancat de două pietroaie care îl închideau perfect. Pe vatra sa, bine lustruită și arsă puternic, se aflau cîteva pietre arse, zgură, resturi de pămînt ars prăbușite din boltă și cenușă. Foarte aproape de intrare, chiar lipite de pereți se aflau fragmente de vase lucrate cu mina de aspect grosier. În afara acestui complex se aflau multe fragmente ceramice, dintre care unele cu marginea tăiată orizontal și decorate cu

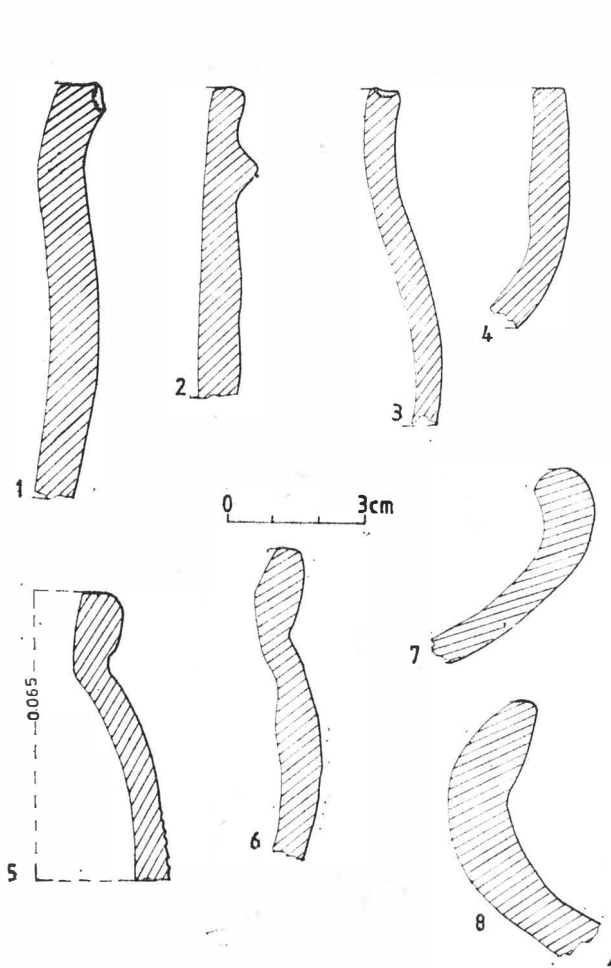


Fig. 3. Fragmente ceramice lucrate cu mina din locuința 1.

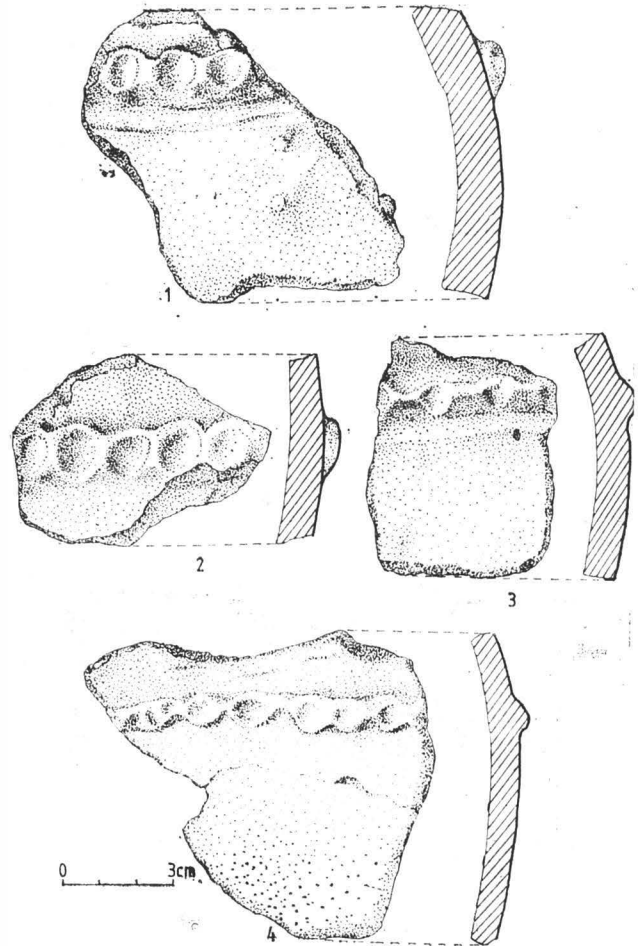


Fig. 4. Ceramică lucrată cu mina din pastă poroasă din așezarea geto-dacică.

brîuri alveolate, altele de aspect grosier acoperite cu barbotină, sau din pastă fină, neagră cu margini fațetate. Ceramică asemănătoare s-a descoperit la circa 5 m spre nord de acest cuptor unde prezența unor bucăți de lipitură de dimensiuni mari ar putea indica existența unei locuințe distruse și probabil a unei vetre. O astfel de vatră, relativ întreagă, de formă circulară, arsă la roșu, de circa 0,10 m grosime avea și o gardină de circa 5 cm. Nu s-a putut contura un eventual bordei în apropiere, dar fragmentele ceramice din jur indică existența unui complex Latène II la circa 0,65 m adîncime. S-au adunat numeroase fragmente de vase bastarnice fine și grosiere, ceramică geto-dacică și fragmente de amforă.

Un alt complex din aceeași epocă, format din resturile unei locuințe, vatră și o groapă menajeră s-a cercetat în zona sud-estică a așezării la -0,55 m. O suprafață relativ întinsă la această adîncime într-un strat de culoare brun închisă în care se aflau multe pietre și oase de animale, conținea

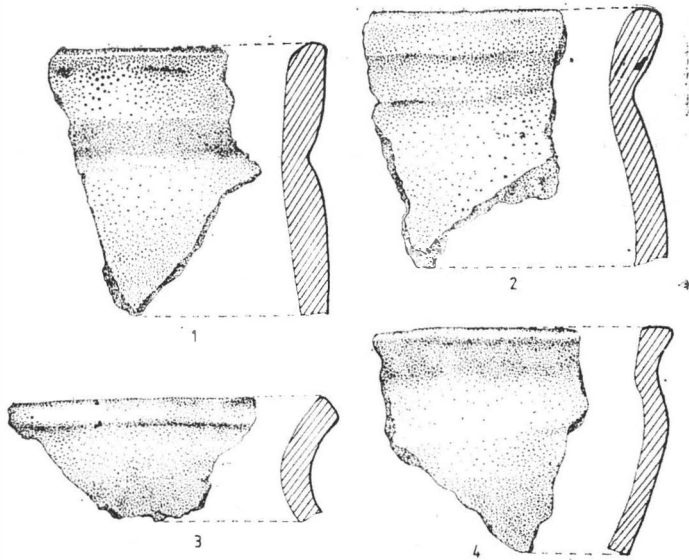


Fig. 5. Ceramică lucrată cu mîna din pastă fină.

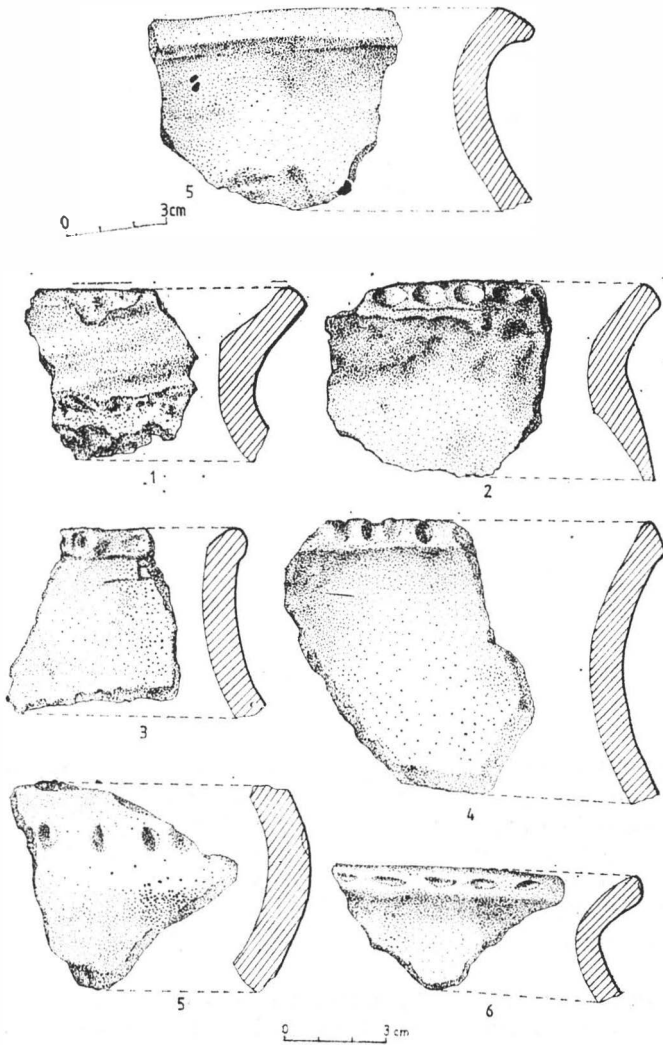


Fig. 6. Ceramică lucrată cu mîna din pastă poroasă.

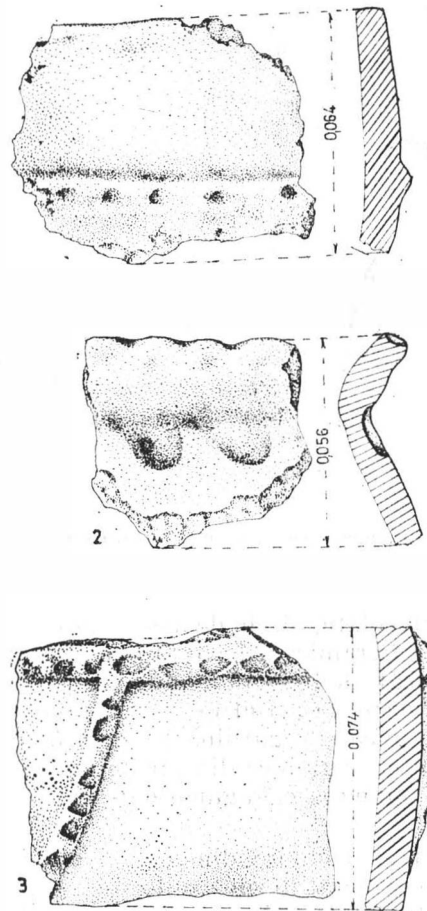


Fig. 7. Ceramică poroasă cu decor, din stratul Latène II.

chirpici și lipituri de pereți, ceramică fragmentară lucrată cu mina la fel de diferită ca aspect ca în complexul precedent. Predomină vasele grosiere cu margini drepte sau ușor evazate și funduri reliefate, multe decorate cu brîu alveolat sau cu alveole și creștături pe buză. Printre acestea se afla un

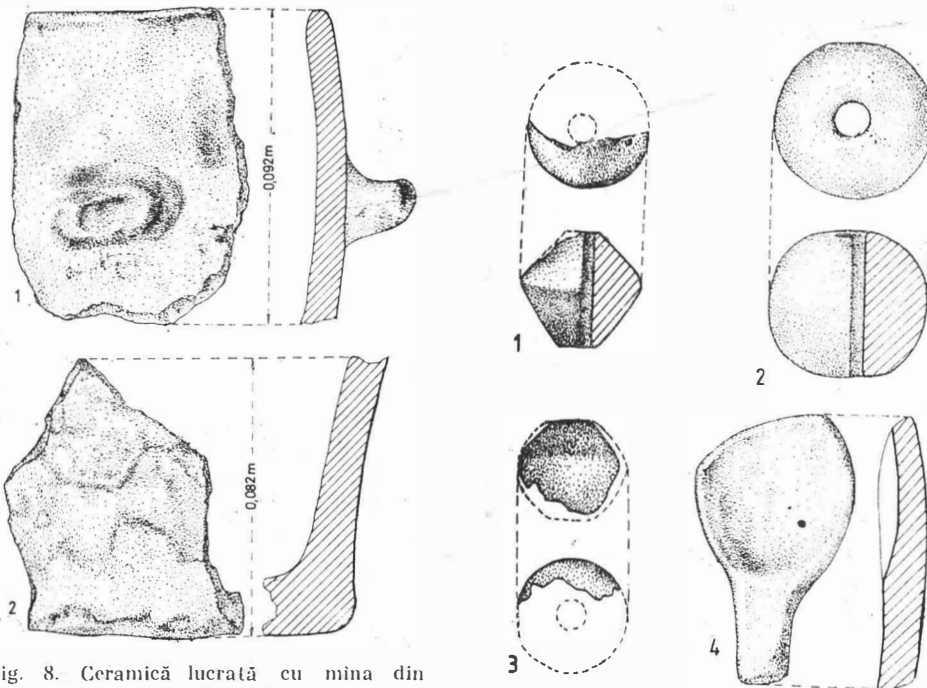


Fig. 8. Ceramică lucrată cu mina din pastă poroasă.

Fig. 9. Fusaiole, lingură din lut și vas creuzet din apropierea locuinței 1. →

fragment cu suprafața acoperită cu barbotină și mai multe fragmente de strachini negre cu marginea fațetată. Vatra care aparținea acestui complex este de formă circulară din lutuială arsă de circa 0,12 m grosime, cu puține pietre în jur, fără gardină. Groapa amintită, din același complex pornea de la 0,90 m și se adâncea pînă la 2,10 m cu diametrul de 1,85 m. În ea se aflau oase pietre și fragmente ceramice, la fel de amestecate, geto-dacice și bastarnice, dar și unele lucrate cu roata din pastă cenușie, provenite din stratul superior. În apropierea gropii și a vetrei se afla o grămadă de pietre de rîu, de formă rotundă cu diametrul 0,60 m cu denstație incertă.

La o succintă analiză a ceramicii din acest strat de la Borneș—Milești, constatăm prezența următoarelor categorii ceramice: Ceramică geto-dacică lucrată cu mina de calitate fină și grosieră (fig. 3—8) și cîteva fragmente lucrate la roata din pastă cenușie închisă; Ceramică bastarnică din categoria fină de culoare neagră și lustruită, precum și ceramică poroasă cu suprafața barbotinată, ambele specii cu marginile fațetate și evazate (fig. 10, 11); ceramică grecească fragmentară provenită de la amfore de proveniență diferită în special rhodiene (fig. 12).

În funcție de fragmentele adunate, se pot reconstitui următoarele forme: La ceramica geto-dacică s-au identificat oale cu corpul drept sau arcuit, fundul îngust și marginea tăiată. Pe suprafața în general netedă se află doi sau trei butoni cilindrici sau conici pe jumătatea superioară, șiruri de alveole sau brîu alveolat și crestat combinat cu proeminențe. Mai puține fragmente provin de la *străchini* de dimensiuni mijlocii cu marginea dreaptă sau ușor rotunjită, cu fundul drept și îngust, lucrate din pastă de culoare cenușie deschisă, relativ fină. Cantitativ predomină fragmentele de oale.

În cadrul ceramicii bastarnice formele care se pot reconstitui sînt de asemenea oale și străchini. Oalele sînt lucrate din pastă poroasă, cu suprafața acoperită cu barbotină de culoare cenușie închisă. Străchinile sînt din pastă fină de culoare neagră cu profilul foarte bine conturat și margi-



Fig. 10. Ceramică lucrată cu mna din pastă fină și poroasă din locuința I.

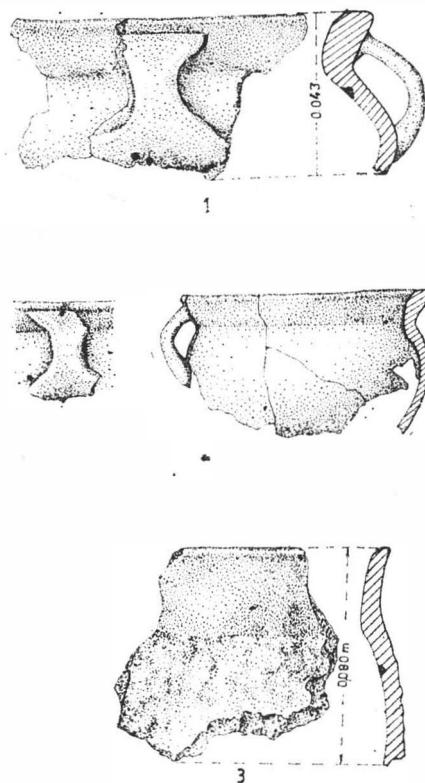


Fig. 11. Ceramică bastarnică din stratul Latène II.

nile fațetate. Fragmentele de dimensiuni mici sînt destul de numeroase și provin de la vase destul de fine dar de dimensiuni mari.

În afară de ceramică în apropierea complexelor descrise se mai aflau ; un cuțit din fier fragmentar, fusaiole din lut ars bitronconice și rotunde, o lingură cu coada scurtă și un creuzet (fig. 9). Încadrarea cronologică a stratului s-a făcut prin asocierea fragmentelor de vase geto-dacice, bastarnice și grecești, fragmentul de amforă cu ștampila insulei Rhodos descoperit în campania din 1979, asigurînd integrarea acestei așezări în grupul Poienești-Lukașevka<sup>25</sup>. Situații similare s-au semnalat în așezările de la Ghelăiești<sup>26</sup>, județul Neamț, Lunca Ciurei<sup>27</sup>, Băiceni<sup>28</sup> și Borosești<sup>29</sup> ș.a. județul Iași, Botoșana<sup>30</sup>, județul Suceava, Lozna<sup>31</sup> județul Botoșani ș.a. cercetate în proporții diferite.

Stratul care suprapune nivelul de epocă Latène II de la Borniș—Milești, are grosimea de circa 20—25 cm și se caracterizează printr-o bogăție și varietate mare de material arheologic. Din

<sup>25</sup> S. Teodor, SCIV, 20, 1969, 1, p. 39—40.

<sup>26</sup> M. Babeș, SCIV, 20, 1969.

<sup>27</sup> M. Petrescu-Dîmbovița și colab. SCIV, 6, 1955, 1—2, p. 183—185.

<sup>28</sup> A. László, ArhMold, 6, 1969, p. 65—90.

<sup>29</sup> M. Babeș, op. cit., p. 195.

<sup>30</sup> S. Teodor, SCIVA, 31, 2, 1980, p. 181—228.

<sup>31</sup> S. Teodor și P. Șadurschi, Materiale, Tulcea, 1980, p. 225—232.



această așezare nu s-au putut delimita complexe de locuire, ci doar resturi de vetre foarte distruse. În cadrul materialelor descoperite se află o mare cantitate de ceramică care din punct de vedere tehnic se poate grupa în două categorii; lucrată cu mâna și lucrată la roată. La rîndul său ceramica lucrată cu mâna prezintă două aspecte; A *Ceramica poroasă*, reprezentînd circa 60% din total, este lucrată din pastă impură cu suprafețele aspre, de culoare cărămizie închisă și cenușie-negricioasă. În scop decorativ pe partea superioară a vaselor s-au plasat proeminențe și butoni în relief de forme și mărimi diferite, briu în relief simplu sau crestat sau linii incizate drepte sau vălurite (fig. 13, 14, 15). Din fragmentele respective se pot estima următoarele forme de vase: *oale* cu profilul drept ușor bombat, *chiupuri* și *borcane* de dimensiuni mari cu buza mai largă decît fundul și *cești* sau cățui ornamentate cu incizii în formă de brăduț cu frunza în sus sau briu alveolat în jurul fundului (fig. 16).

Din toate punctele de vedere ceramica lucrată cu mâna din pastă poroasă are analogii apropiate în așezările din județul Neamț mai ales la Bitca Doamnei<sup>32</sup>, iar peste Siret la Poiana<sup>33</sup>, Răcătău<sup>34</sup>, Brad<sup>35</sup> și altele<sup>36</sup>. B, *Ceramică fină* lucrată cu mâna, din pastă cu puține impurități, mai uniform arsă, cu lustru sau slip la exterior de culoare brun gălbuie sau roșcată. Ca ornamente la ceramica fină se întîlnesc proeminențele conice aplatizate, plasate pe mijlocul vasului, linii de împunsături pe gît și val incizat (fig. 17), semilune în relief în formă de V inversate, cu capete curbate (fig. 18), asemănătoare cu unele ornamente de pe vasele descoperite în cetatea dacică de la Bitca Doamnei<sup>37</sup>. Tot din pastă fină s-au modelat cu mâna o serie de căni cu o toartă, de dimensiuni mici și mijlocii, cu corpul bombat cu gîtul scurt, fundul îngust și marginea evazată. Ele au analogii în așezările contemporane de la Poiana și Bitca Doamnei, precum și la Piscul Crășani<sup>38</sup>, Popești<sup>39</sup>, Sighișoara<sup>40</sup>, Pecica<sup>41</sup> și altele.

*Ceramica lucrată la roată* din așezarea dacică de la Borniș reprezintă circa 35% din totalul ceramicii și după aspect poate fi împărțită în mai multe grupe; A *Ceramică de culoare cenușie*, fină, bine arsă cu lustru la exterior din care s-au obținut mai multe modele decorative (fig. 19—22). Din cantitatea mare de fragmente s-au reconstituit următoarele forme: *Chiupul* cu profilul oval, gura strîmtă, buza evazată și fundul reliefat, inelat; *Vasul cu două torți* cu corpul bitronconic, fundul inelat, gura evazată oblic și buza ușor îngroșată. Torțile verticale sînt late, suprainălțate și prevăzute la exterior cu caneluri verticale. Această formă de vas, care în general este decorată mai mult la partea superioară cu linii lustruite, am reconstituit-o prin analogie cu vasele descoperite la Bitca Doamnei<sup>42</sup> unde este mai bine reprezentată decît în stratul de la Borniș. *Cana*, de dimensiuni mijlocii cu formă sveltă și gîtul înalt, toartă fină prinsă de buză și partea bombată a corpului, este reprezentată prin mai multe fragmente. Căni asemănătoare se află în număr mare la Poiana și Bitca Doamnei, așezări unde au fost reconstituite mai multe exemplare<sup>43</sup>. *Ulciorul*, cu gîtul scurt și strîmt cu corpul sferic și fundul inelat, este reprezentat printr-un singur fragment provenit de la gît, avînd marginea ușor evazată și rotunjită și cioc lateral. *Strachina*, lucrată la roată din pastă cenușie este

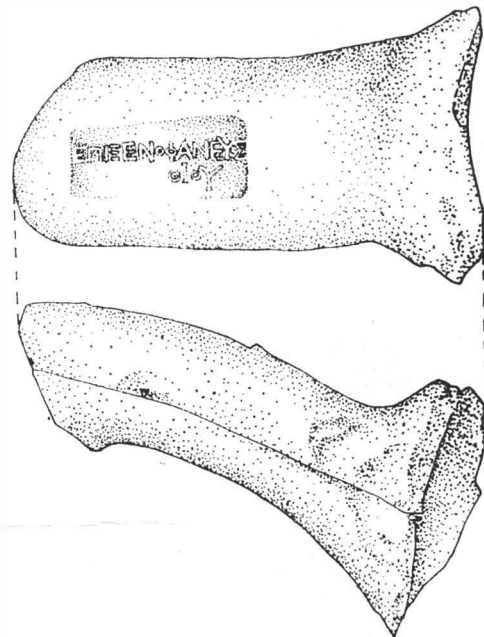


Fig. 12. Fragment de amforă rhodiană cu inscripție din locuința 1.

<sup>32</sup> A. Buzilă, MemAntiq, 2, 1970, p. 237—248.

<sup>33</sup> Radu și Ec. Vulpe, Dacia, 3—4, 1927—1932, p. 287; R. Vulpe, SCIV, 1, 1950, 1; idem SCIV, 2, 1951, 1; idem SCIV, 3, 1952; idem, Dacia, N.S., 1, 1957, p. 152—158.

<sup>34</sup> V. Căpitanu, Carpica, 8, 1976, p. 56—58.

<sup>35</sup> V. Ursache, Carpica 1, 1968; idem, Crisia, 2, 1972; idem, Hierasus, 1, 1979.

<sup>36</sup> N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, E. Zaharia, op. cit., p. 59—62.

<sup>37</sup> A. Buzilă, op. cit., p. 244.

<sup>38</sup> I. Andrieșescu, ARMSI, 3, 1924, mem. I, fasc. 130.

<sup>39</sup> Vase reproduse de I. H. Crișan *Ceramica daco-gețică*, București, 1969, p. 122, fig. 48/1, 3, 4.

<sup>40</sup> *Ibidem*, fig. LIX/1.

<sup>41</sup> *Ibidem*, fig. LIX/2—4.

<sup>42</sup> A. Buzilă, MemAntiq, 4—5, 1973, p. 95.

<sup>43</sup> *Ibidem*, p. 96.

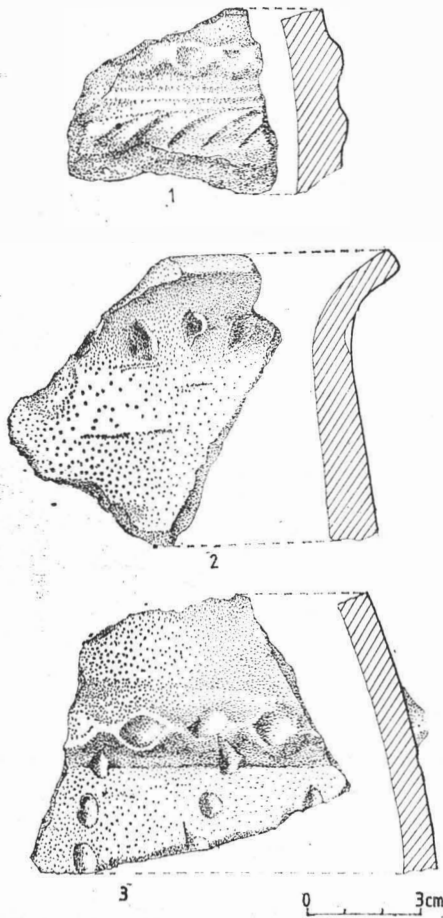


Fig. 13. Fragmente ceramice lucrate cu mina din pasta poroasa din asezarea dacica.

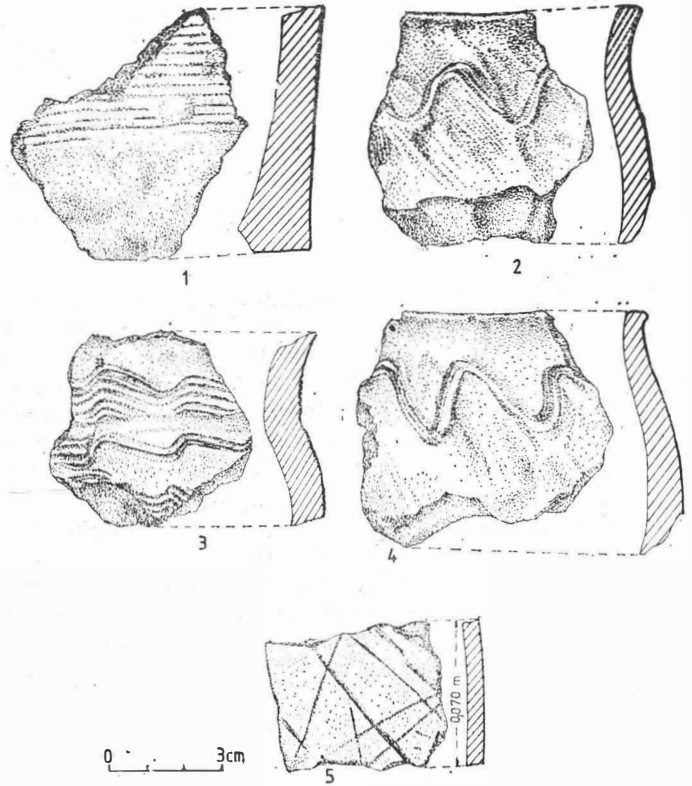


Fig. 14. Ceramica decorata lucrata cu mina din asezarea dacica.

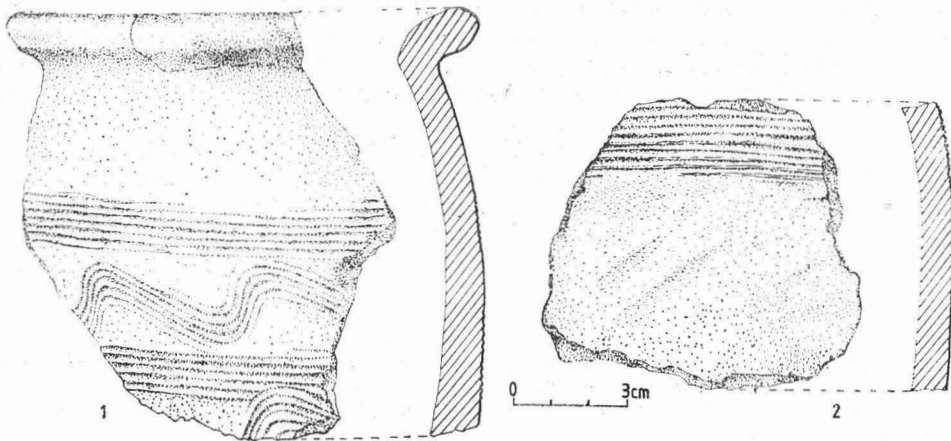


Fig. 15. Ceramica dacica lucrata cu mina.

reprezentată la Borniș prin mai multe variante în funcție de dimensiunea părții superioare, adincime și forma marginii. Cîteva fragmente provin de la străchini cu corp de formă semiovală cu partea superioară largă, iar marginea rotunjită și îngroșată. Un exemplar întregit este prevăzut cu două torți

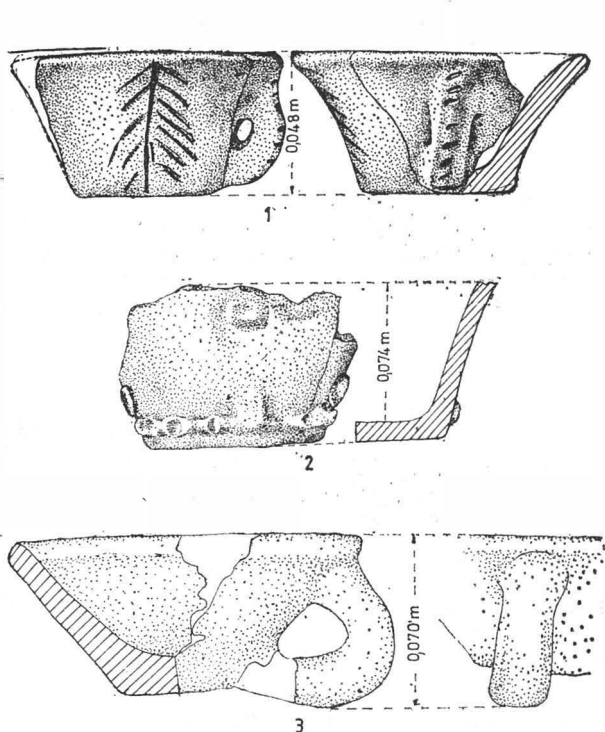


Fig. 16. Cești dacice din pastă poroasă.

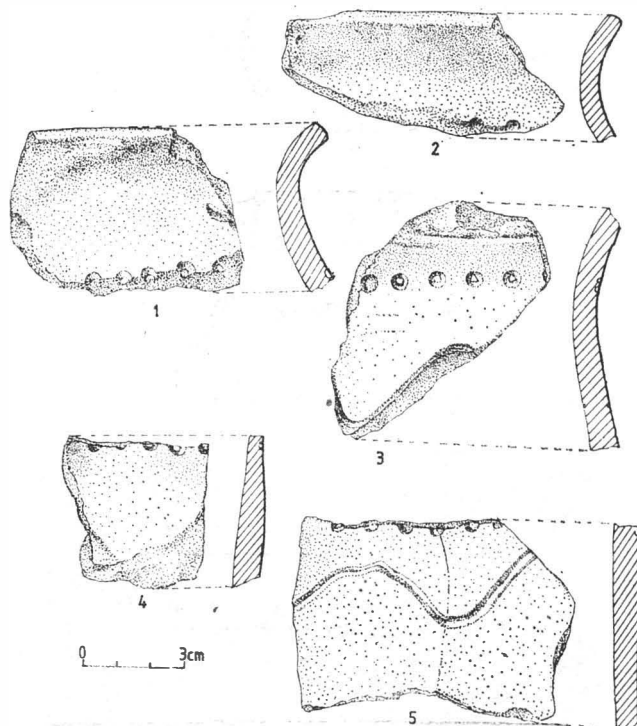


Fig. 17. Ceramică lucrată cu mîna, cu decor imprimat.

late și canelate prinse de buză și partea superioară a umărului (fig. 23). Alte fragmente, destul de numeroase, provin de la castroane adinci cu corp tronconic cu marginea lată evazată orizontal. Din cadrul ceramicii cenușii lucrate la roată mai amintim existența unor fragmente de la vase cu picior, boluri și cupe, strecurători și capace.

În cantitate mai mică se disting în cadrul ceramicii lucrate la roată din așezarea dacică de la Borniș, fragmente de culoare cărămizie și de culoare cenușie-neagră.

În ceea ce privește *ceramica de import*, această categorie este ilustrată prin fragmente de amfore grecești și romane, acestea din urmă predominînd (fig. 24). Astfel numărul fragmentelor din pastă albicioasă indică prezența în acest spațiu a 5–6 amfore de dimensiuni mai mici cu gîtul înalt și strîmt și torțile zvelte cu striuri adinci verticale. După formă aceste amfore sînt mai greu de datat deoarece nici una dintre ele nu prezintă ștampile sau alte semne, ele fiind la fel de frecvente și în așezările mai tîrzii de pe teritoriul Moldovei<sup>44</sup>. Fragmentele de amforă, pe care le considerăm de proveniență grecească, sînt confecționate din pastă roșiatică, aspră și provin din exemplare destul de mari. După unele caracteristici ale fundului, gîtului sau manșeta buzei apreciem că ar putea proveni din Cos, Thasos sau Heraclea Pontică.

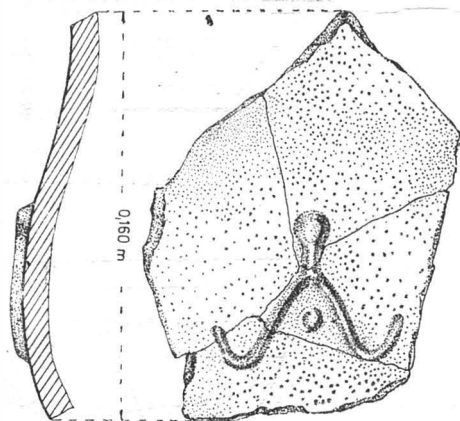


Fig. 18. Ceramică dacică lucrată cu mîna cu decor în relief.

<sup>44</sup> S. Sanie, I. T. Dragomir, S. Sanie, SCIVA, 26, 1975, 1, p. 189 și urm.

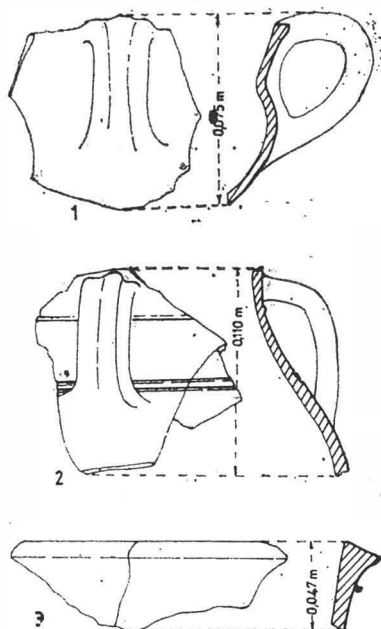


Fig. 19. Ceramică dacică lucrată la roată, din pastă cenușie.

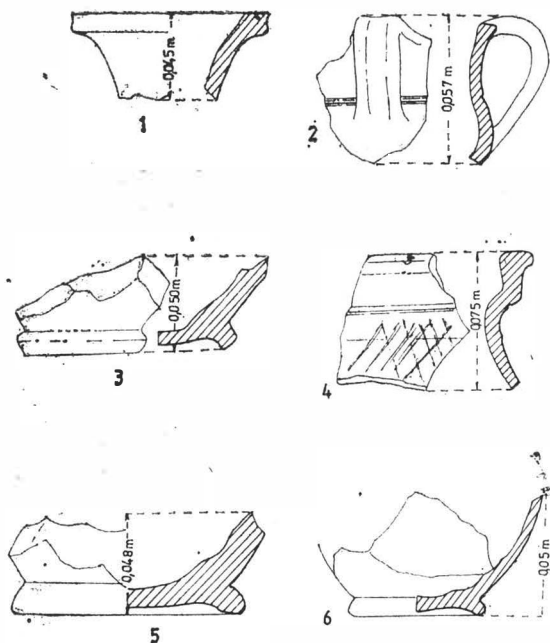


Fig. 20. Ceramică dacică de culoare cenușie, lucrată la roată.

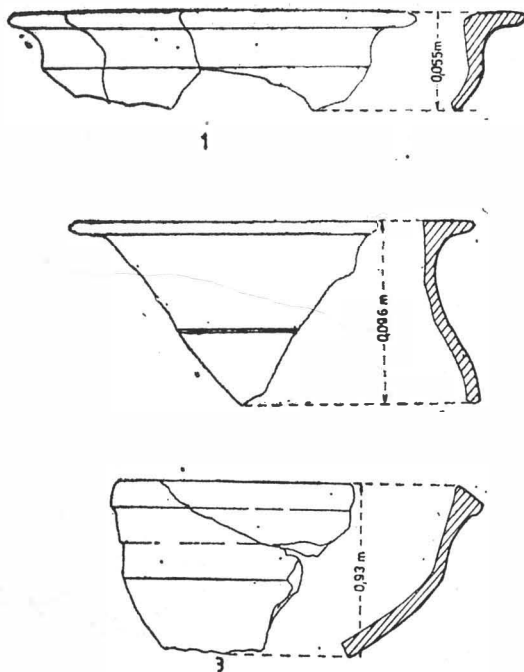


Fig. 21. Ceramică dacică de culoare cenușie, lucrată la roată.

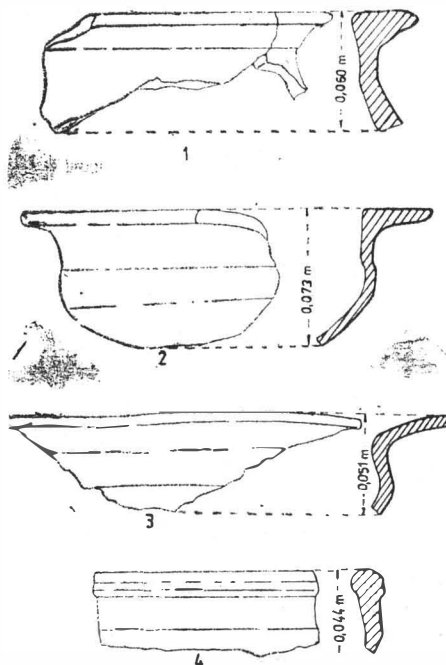


Fig. 22. Ceramică dacică de culoare cenușie, lucrată la roată.

Așezarea, atît de bogată în ceramică, n-a oferit decît extrem de puține materiale de altă categorie. În afară de fusaiiolele de diferite forme, care din cauza situației stratigrafice nu pot fi atribuite cu certitudine, nu s-au mai descoperit alte obiecte sau unelte. Faptul că astfel de obiecte, în general, nu se deosebesc de cele aparținînd perioadei anterioare, toate obiectele, în general destul de puține, au fost deja amintite.

Prin caracteristicile sale, așezarea dacică de la Borniș se grupează alături de cetățile din zona Neamțului, care trebuie să fi avut în jurul lor și alte asemenea așezări rurale care contribuiau la puterea economică și militară a conducătorului militar și religios din cetatea principală.

În zona Neamțului au existat preocupări pentru cunoașterea trecutului, încă cu mulți ani în urmă, cînd s-a organizat muzeul și cînd, pentru îmbogățirea colecțiilor acestuia au început cercetările în întreaga regiune<sup>45</sup>. Astfel, din anul 1945 au început noi cercetări pe teritoriul orașului Piatra Neamț dintre care se evidențiază săpăturile de la Cozla „Terasa Gospodinelor”, unde din cele trei niveluri cercetate, două aparțin unor așezări dacice din Latène III. S-au cercetat complexe de locuire, mai ales vetre din locuințe, diferite obiecte, ca o piatră de rîșniță, fibule și monede, precum și multă ceramică<sup>46</sup>.

Pe baza acestor cercetări s-a relevat o trăsătură esențială a secolelor I î.e.n. — I e.n., aceea a unității culturii dacice din depresiunea subcarpatică cu aceea din sudul Moldovei și sud-estul Transilvaniei, prin analogia materialelor de la Cozla, Bitca Doamnei și Calu cu acelea de la Poiana și Sfîntul Gheorghe de pe Olt.

**Concluzii.** Cercetările arheologice din ultimii ani, efectuate, cum s-a observat, cu intensitate sporită în întreaga zonă est-carpatică a României, au permis acumularea de noi date de mare interes, referitoare la civilizația geto-dacică din ultimele secole înainte de erea noastră. Se cunoaște de altfel că în secolul al II-lea î.e.n. în Dacia de la est de Carpați a existat o cultură, sau mai bine zis un grup cultural Poienești-Lukașevka, constituit prin combinarea de elemente provenite din culturi și grupe culturale diferite, răspîndite inițial în spațiul nord-central european. Din păcate secolul al II-lea î.e.n. este destul de sărac în informații pentru teritoriul est-carpatic, mai ales în ceea ce privește populația autohtonă getică, care s-a dezvoltat în continuare într-un mare număr de așezări în sud

<sup>45</sup> Inițiatorul acestor cercetări, C. Matasă, a antrenat în această acțiune pe prof. I. Andrieșescu, care a investigat așezările de la Cozla, Bitca-Doamnei și Văleni-Bolovoia și pe prof. Radu Vulpe, care în anul 1935 a făcut prima săpătură sistematică în satul Calu, la sud de Piatra Neamț (Dacia,

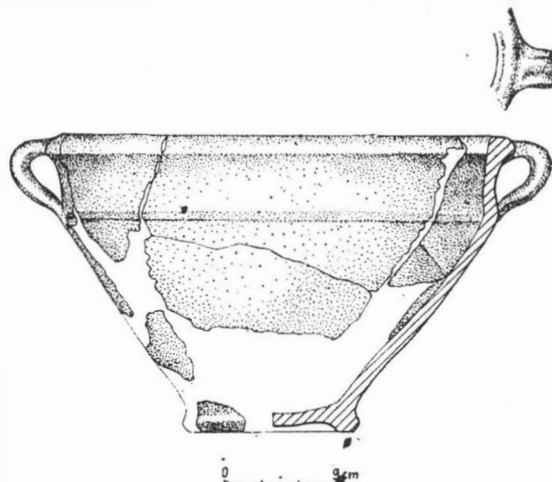


Fig. 23. Castron lucrat la roată din pastă cenușie.

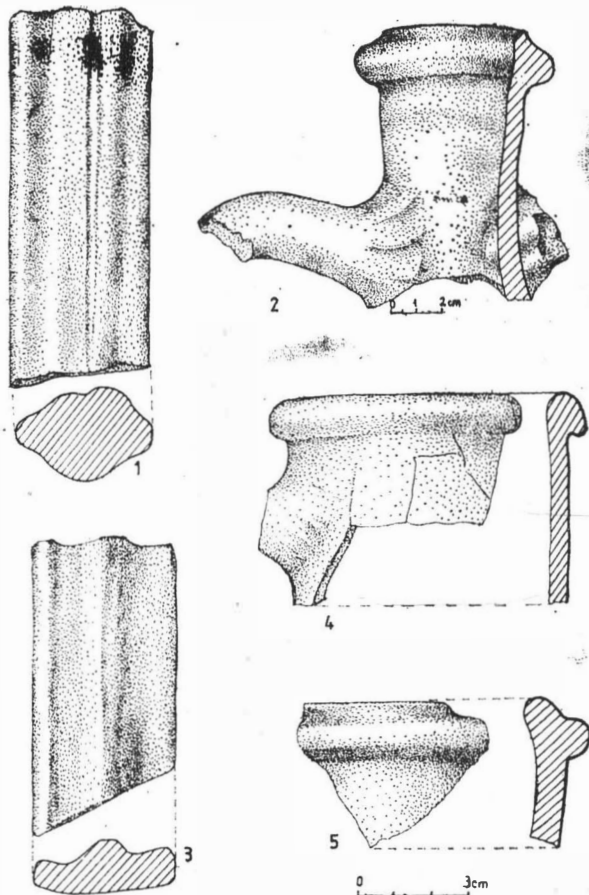


Fig. 24. Fragmente de amfore grecești și romane din așezarea dacică.

7-8, 1937-1940, p. 3 și urm.). Toate celelalte investigații au fost menționate de C. Matasă în volumul, *Cercetări din preistoria județului Neamț*, BCMJ, 97, 1938.

<sup>46</sup> A. Nițu, I. Zamoșteanu, M. Zamoșteanu, *Materiale*, 6, 1959, p. 371.

și relativ mai puține în centru și nord. În acest context o însemnătate deosebită se cuvine să acordăm în cadrul grupului Poienești—Lukașevka, componente autohtone, reprezentată prin ceramică și unele obiecte specifice care în anii din urmă a beneficiat de o atenție deosebită.

Procedându-se la o analiză judicioasă a descoperirilor din acest spațiu s-a observat că civilizația geto-dacică n-a cunoscut o întrerupere în evoluția sa în timpul intervenției bastarnice, fapt ce se ilustrează prin descoperirile din complexe autohtone și mai ales prin procentul de 50%—70% a elementelor locale în așezările din grupul Poienești—Lukașevka. În felul acesta s-a putut aprecia că civilizația geto-dacică din Moldova nu constituie doar un facies regional, caracterizat prin anumite particularități față de ansamblul civilizației dacice din restul teritoriului<sup>47</sup>. De asemenea, existența unor așezări getice în apropiere sau mai ales unele care suprapuneau pe acelea Poienești—Lukașevka arată că populația autohtonă și-a revenit repede din situația de dominare în care s-a aflat, că acel motiv care a determinat o inhibare de moment în dezvoltarea sa economică și socială a fost repede îndepărtat. Pe de altă parte, deși *davele* menționate în izvoare și identificate prin cercetările arheologice se aflau la sud de aria cu mai mult sau mai puține elemente germanice, ele au avut totuși un rol important în menținerea și revenirea după o perioadă de anonimat a așezărilor getice nefortificate din preajma unor centre tribale, ca cele de la Cotnari sau Bunești.

Dacă pînă la începutul secolului I î.e.n. pe teritoriul Moldovei, pe lângă multe elemente comune spațiului carpatodanubian, mai existau și unele particularități regionale, începînd cu această perioadă se constituie definitiv un bloc etnic geto-dacic, reflectat printr-o unitate culturală de tip clasic. Așezările din această perioadă, atît cele fortificate, cît și cele deschise nu sînt deloc rare și la o cercetare atentă vom observa că ele acoperă și acele spații goale din perioada post-bastarnă, de care s-a vorbit adesea.

S-au identificat în centrul și nordul Moldovei, în total 85 puncte în 53 localități, dintre care 22 în județul Botoșani, circa 30 în județul Iași și cîte 10—15 în județele Vaslui, Bacău, Neamț și mai puține în județul Suceava<sup>48</sup>. Dintre acestea cea mai frecventă este așezarea deschisă, adăpostită pe pante line între zone păduroase și cursul unor râuri, sau pe terasele deschise din jurul incintelor fortificate.

Dintre așezările întărite din regiunea est-carpatică un deosebit interes îl prezintă atît cele cu caracter militar, ca la Bitca Doamnei și Cozla-Piatra Neamț sau Calu, Tisești și altele, unele fortificate cu ziduri de piatră și palisade sau cu val de pămînt, palisadă și șanț, ca la Barboși—Tirighina lângă Galați<sup>49</sup>, cît și așezările mari, protourbane, intens locuite, cu rol în viața economică, politică și religioasă a unor comunități geto-dacice ca acelea de la Poiana<sup>50</sup>, Răcățău<sup>51</sup> și Brad<sup>52</sup>, care se remarcă prin intensitate mare de locuire, începînd din secolul al IV-lea î.e.n. continuată fără întrerupere pînă în secolul al II-lea e.n.

În ceea ce privește așezările deschise, din aceeași perioadă, obiectivul de la Borniș, județul Neamț, se numără printre acele descoperiri în care se poate observa foarte clar stratigrafic, nivelul geto-dacic clasic suprapus peste cel Poienești—Lukașevka. O situație similară trebuie să fi existat și la Girov<sup>53</sup>, Birgăuani<sup>54</sup>, Viișoara<sup>55</sup>, Vlădiceni<sup>56</sup> și altele din județul Neamț, unde prin cercetările efectuate mai mult la suprafața solului s-au recoltat materiale arheologice din amîndouă astfel de așezări.

În afară de nivelul dacic cercetat în așezarea de la Borniș, prin care se relevă o ocupare imediată de către localnici a așezărilor în care au fost bastarni, mai există și alte așezări asemănătoare situate în bazinul Bahluiului, Cîmpia Jijiei Superioare, Podișul Moldovei Centrale, Depresiunea Huși—Elan—Horincea, Subcarpați și Cîmpia Siretului. O densitate mai mare s-a remarcat în sectorul „Coasta Iașului” din bazinul Bahluiului, în marginea estică a Podișului Moldovei, în regiuni locuite mai mult sau mai puțin intens și în perioada anterioară. O concentrare mai mare s-a observat în

<sup>47</sup> M. Babeș, *Moldova centrală și de nord în secolele II—I î.e.n.* București, 1978, Rezumatul tezei de doctorat, p. 10.

<sup>48</sup> Cf. nota 2.

<sup>49</sup> Silviu Sanie, *Civilizația romană la est de Carpați și romanitatea pe teritoriul Moldovei (Sec. II î.e.n.—III e.n.)* Iași, 1981, p. 38.

<sup>50</sup> Radu Vulpe, studiile citate la nota 34.

<sup>51</sup> Vezi nota 35.

<sup>52</sup> Articolele citate la nota 36.

<sup>53</sup> Informații de la V. Mihăilescu-Birliba. Material inedit.

<sup>54</sup> Informații de la V. Mihăilescu-Birliba. Perieghză făcută și de subsemnata în anul 1980.

<sup>55</sup> N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, E. Zaharia, *op. cit.*, p. 370; Bucur Mitrea, SCN, 2, 1958, p. 27.

<sup>56</sup> N. Zaharia, M. Petrescu-Dîmbovița, E. Zaharia, *op. cit.*, p. 226.

zona sub-carpatică, dintre care unele cu caracter oppidan cum sînt acelea menționate de la Cozla și Bitca Doamnei—Piatra Neamț.

Sperăm că prin cercetările viitoare nu vor înceta să fie descoperite noi puncte care să dovedească concret că după alungarea bastarnilor, centrul și nordul Moldovei n-au rămas nelocuite, că intervalul pînă la încheierea așezărilor daco-carpice din secolele II și III e.n. intens cercetate în ultimii ani a fost populat cu aceiași neam, redresat în urma impactului cu primii migratori germani.

## Découvertes d'époque la Tène dans la zone de Neamț

### RÉSUMÉ

L'auteur passe brièvement en revue les principales découvertes d'époque La Tène de la zone de Neamț, connus par des recherches anciennes et récentes, en insistant sur les résultats des fouilles archéologiques effectuées à Borniș, com. de Dragomirești, lieu-dit „Milești”, en 1979—1980.

Les fouilles de cette station ont mis en évidence une superposition immédiate d'un établissement dace d'époque classique par-dessus un établissement appartenant au groupe culturel Poienești—Lukaševka. Les matériaux découverts sont des plus significatifs pour illustrer la continuité des éléments traditionnels géto-daces. De ce point de vue-là, dans le département de Neamț, plusieurs objectifs relativement groupés montrent l'existence, au II<sup>e</sup> siècle et surtout au I<sup>er</sup> av.n.è., d'un noyau puissant de civilisation dace.

### EXPLICATION DES FIGURES

- Fig. 1. Plan des fouilles de Borniș, com. de Dragomirești, lieu-dit Milești, des années 1979—1980.  
 Fig. 2. Fond de cabane et four mis au jour en 1979—1980; 1 profil non fouillé; 2 pierres; 3 fragments céramiques; marge en terre cuite; 5 contour de la fosse; 6 brulures et cendre.  
 Fig. 3. Fragments céramiques travaillés à la main de la maison 1.  
 Fig. 4. Céramique travaillée à la main, d'une pâte poreuse, du site géto-dace.  
 Fig. 5. Céramique travaillée à la main en pâte fine.  
 Fig. 6. Céramique travaillée à la main en pâte porcuse.  
 Fig. 7. Céramique poreuse à décor, de la strate La Tène II.  
 Fig. 8. Céramique travaillée à la main en pâte porcuse.  
 Fig. 9. Fusaioles, cuillère d'argile et vase-creuset des abords de la maison 1.  
 Fig. 10. Céramique travaillée à la main en pâte fine et poreuse de la maison 1.  
 Fig. 11. Céramique bastarne de la strate La Tène II.  
 Fig. 12. Fragments d'amphore rhodienne avec inscription, de la maison 1.  
 Fig. 13. Fragments céramiques travaillées à la main en pâte poreuse de l'établissement dace.  
 Fig. 14. Céramique décorée travaillée à la main, de l'établissement dace.  
 Fig. 15. Céramique dace travaillée à la main.  
 Fig. 16. Tasses daces en pâte poreuse.  
 Fig. 17. Céramique travaillée à la main à décor imprimé.  
 Fig. 18. Céramique dace travaillée à la main avec décor en relief.  
 Fig. 19. Céramique dace tournée, à la pâte couleur cendre.  
 Fig. 20—22. Céramique dace de couleur cendre, travaillée au tour.  
 Fig. 23. Jatte tournée en pâte cendre.  
 Fig. 24. Fragments d'amphores grecques et romaines du site dace.